

**Александра Фостиков,
(Историјски институт, Београд)**

ДИГИТАЛИЗАЦИЈА И ОБРАДА ДУБРОВАЧКЕ АРХИВСКЕ ГРАЂЕ ИЗ АРХИВА САНУ И ПРИВАТНИХ ЗБИРКИ

Пројекат *Дигитализација и обрада Дубровачке архивске грађе из архива САНУ и приватних збирки* подразумева дигитализацију микрофилма који се чува у Архиву САНУ (7978,47 метара, тј. око 240000 снимака докумената) и који је због дотрајалости у опасности да пропадне, затим снимке и копије докумената из приватних збирки, као и њихову обраду и креирање базе података. На микрофилму се налази грађа из неколико серија Дубровачког архива, значајних за проучавање националне и културне баштине.

Кључне речи: дигитализација, Дубровачки архив, микрофилм.

Изучавање националне историје српске државе, не само у периоду средњег века, већ и у доба владавине Османске империје на овим просторима, ограничено је оскудицом домаћих извора, који су страдали у немирним вековима балканске историје. Без домаћих, не само наративних, већ, што је посебно значајно, дипломатичких извора, односно без исправа, писама и осталих докумената насталих из јавно-правних и приватно-правних односа тешко је приказати историју једног народа. Овај недостатак грађе делимично надокнађују богате архиве нама суседних народа и држава. Међу њима посебан значај за нашу историју има архив града Дубровника, који је вековима био најзначајнији трговачки центар на овим просторима, а тиме и посредник између српских земаља и Медитерана. Пошто је о самом архиву и његовом значају за историју српске државе већ писано [2], ово ће бити само кратак приказ већ познатог.

Захваљујући трговачкој делатности Дубровник је рано развио живе дипломатске активности са медитеранском регијом, али и са својим залеђем, Србијом и Босном, као и са Угарском. Склапање уговора са страним владарима, одлазак Дубровчана у њихову службу, посредовање при мировним и другим преговорима, кредитирање, бележење парница и стварање трговачких друштава, као и оснивање дубровачких колонија у трговачким и рударским центрима, утицали су на претварање овог града и у дипломатски центар у ком су се размењивале вести.

Развијајући се као град-република, углавном поштеђен разарања, Дубровник је помно пратио прилике у другим државама, политичку ситуацију, али и појаву болести, цене... Многи подаци бележени у нотарске и канцеларијске књиге, вековима су чувани и таложени као богат архивски материјал. Ове разноврсне чињенице нису само значајне за политичку, већ и за културну, друштвену и економску историју, као и за историје осталих наука.

Иако први сачувани документ потиче из 1022. године, sukcesивно вођење дубровачких књига почиње од 1278. оснивањем главне серије овог архива, серије *Reformationes* (Записници трију Већа: Великог, Малог и Већа Умољених). Временом ова основна серија се даље гранала из различитих потреба. За нас су такође значајне и серије *Diversa Cancellariae* која садржи белешке о разним пословима, *Diversa Notariae*, као и *Litterae et Commissiones* (Писма и упуства Дубровачке републике посланицима и страним владарима и феудалцима).

На значај ових и других серија за српску историју пажњу скренуо је крајем 19. века К. Јиречек [1], успевши да подацима из овог архива оконча сукоб романтичарске и критичке школе у српској историографији. После другог светског рата отварањем нових тема у историјској науци, још више је порастао значај разноврсних података које нам пружају дубровачке књиге о свакодневном животу, не само свог, већ и српског становништва.

Током сарадње са Дубровачким архивом средином 20. века, неке од главних серија су микрофилмоване (укупно 7978,47 метара, тј. око 240000 снимака докумената). Ови самозапаливи микрофилмови, похрањени у Архиву САНУ, данас се налазе у веома лошем стању, на неким су се већ појавила избелења од старости и у опасности су да се потпуно обришу, а њихово читање на микрочитачу, који сам по себи има лошу резолуцију, отежано је.

Због свега овога Историјски институт покреће пројекат под насловом: **Дигитализација и обрада дубровачке архивске грађе из архива САНУ и приватних збирки.** Активности на пројекту подразумевају:

- копирање грађе с микрофилмова на CD-ове
- копирање грађе с микрофилмова на *diazo* филм
- каталогизацију и архивирање
- стручну обраду грађе
- курс латинске палеографије
- креирање базе података

Копирање грађе са микрофилма на CD заснива се на коришћењу микрофилмског скенера Canon MS-800, који се показао најбољим за пребацивање микрофилмова на CD и DVD технологију. Ова грађа биће забележена на 1500 CD-ова и 300 DVD-ова, а истовремено са скенирањем тећи ће и процес каталогизације и архивирања.

Током пилот пројекта извршено је више проба са различитом опремом као што је обичан скенер и дигитални фотоапарат, али за ове технологије потребна је додатна обрада докумената у Photoshop-у, што, колико може бити корисно у појединачним случајевима, када су нека слова тешко видљива, толико може бити штетно. Наиме, током аутоматизоване обраде која би овде била потребна због велике количине грађе, могле би се изгубити одређене тачке, а губљење једне тачке у речи или изнад ње довело би до измене значења скраћенице или саме речи. Због тога смо се одлучили за коришћење већ поменутог микроскенера Canon MS-800, који даје најбоље резултате и задржава оригиналност записа без додатне обраде.

Након дигитализације грађу треба копирати с микрофилмова на *diazo* филмове, како би се она сачувала на медију који има дуго трајање. Ово се ради да би се запис задржао и на микрофилму, због очувања докумената који за нас представљају оригинал.

Затим би уследила стручна обрада грађе која подразумева:

- транскрипцију појединих докумената везаних за одређене теме
- превођење (оних која се спремају за издавање)
- и коментарисање

а радиће се по стандардима установљеним у историјској науци.

Истовремено с процесом дигитализације трајао би курс латинске палеографије, како би се млади истраживачи обучили да читају рукописна документа из различитих епоха.

Паралелно са стручном обрадом, ако не и раније, уследила би техничка обрада грађе која подразумева:

- креирање базе података које се састоји из: пројектовања, реализације односно израде и пуњења, и израде software-a
- и пројектовање и израду презентација.

У овом делу пројекта сарађивало би се с Математичким институтом САНУ.

Све ово је потребно да би се:

- очувала архивска грађа од пропадања
- продужио век трајања записа
- омогућио шири и лакши приступ архивској грађи
- повећали ефикасност и квалитет научног истраживања
- даље систематизовала архивска грађа
- обучили млади истраживачи.

У пројекту би учествовало око 20 младих истраживача, научних сарадника и техничких лица, а у периоду од једне до пет година очекују се први видљиви резултати. Овим се отвара и могућност сарадње с научницима и институцијама у земљи и иностранству. Реализацијом овог пројекта научници из суседних балканских земаља такође ће добити обиље вредне грађе за проучавање опште историје Балкана.

Сем микрофилмова скенираће се и документи с фотографија и ксерокс копија из приватних збирки и заоставштина, насталих током рада наших истраживача у Дубровачком архиву, како би се надокнадио недостатак серија као што су *Testamenta*, битних за проучавање економске, друштвене и свакодневне историје.

У каснијем периоду ова база података моћи ће да се допуњава новом грађом прикупљеном из разних извора. На тај начин омогућиће се не само квалитетније истраживање различитих појава и догађаја у историјској науци, већ бржи и лакши приступ потребној грађи, а извори значајни за нашу историју и културну баштину биће сачувани од пропадања и оштећења које им прети услед коришћења и ограниченог трајања не само микрофилма, већ и пергамента, папира и фотографија.

Литература:

1. К. Јиреček, *Srbský car Uroš, král Vlkášin a Dubrovčané*, ČSM 60 (1886) 1–26, 241–276. Превод у Зборнику *К. Јиречека I* (1959), 341–385.
2. Ст. Станојевић, *Историја српског народа у средњем веку. Књига I. О изворима*, Београд 1937, 17–38. На исту тему био је поводом 700 година Дубровачког архива одржан и скуп у Дубровнику. Радови с овог скупа објављени су у часопису *Arhivist* 1–2 (1979). Међу њима налазе

се и радови који говоре о значају овог архива за историју српских земаља: D. Kovačević-Kojić, *Dubrovački arhiv kao izvor za istoriju srednjovekovne bosanske istorije*, 69–74; R. Samardžić, *Dubrovački arhiv i srpska istorija*, 75–81, као и многи други који сведоче о значају овог архива и за друге, а не само историјску науку.

modest1@verat.net

Aleksandra Fostikov

**DIGITALISATION AND PROCESSING DUBROVNIK ARCHIVE
DOCUMENTS FROM SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS
ARCHIVE AND PRIVATE COLLECTIONS**

Digitalisation and processing Dubrovnik archive documents from Serbian Academy of Sciences and Arts archive and private collections project includes digitalisation of microfilms kept in SASA archive (7978.47 m or about 240.000 images with documents) which are old and ruined and in great danger of being lost, images and copies from private collections, as well as their processing and creation of database with presentations. On these microfilms are images of several serails of Dubrovnik archive important for research of national and cultural heritage.

Key words: digitalisation, Dubrovnik archive documents, microfilm